

IZ INOZEMSKÉ GEOGRAFSKE KNJIŽEVNOSTI

PROSTORSKE ZNAČILNOSTI (OB)ALPSKIH OBMOČIJ BAVARSKE IN SLOVENIJE

Sedemindvajseti zvezek ugledne nemške revije »Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie« poroča v celoti o socialno-geografski preobrazbi (ob)alpskega sveta pri njih in pri nas. Od devetnajstih člankov, ki jih je zbral prof. dr. Karl Ruppert, uredil pa dr. Thomas Polensky, so jih dvanajst napisali slovenski, devet pa bavarski kolegi. Prispevki jugoslovanskih in nemških geografov so v glavnem referati z zgledno organiziranega simpozija v Tutzingu ob Starnberškem jezeru leta 1983. Z diskusijami vred so bili obenem priprava za slovensko in bavarsko udeležbo na kasnejšem mednarodnem geografskem kongresu, ki je bil namenjen problematiki Alp. Zahvaljujoč računalniški tehniki je publikacija izšla še pred kongresom IGU v Parizu. Tako smo slovenski geografi edini že pred kongresom objavili članke s sorodno vsebino kar v štirih jezikih — v slovenskem (Geographica Slovenica), nemškem (omenjena MSSWG), angleškem (Geographica Jugoslavia) in francoskem jeziku (v publikaciji kongresa) ter v treh evropskih deželah (ZR Nemčiji, Franciji in Jugoslaviji).

Velja opozoriti še na eno posebnost münchenške publikacije: uvodne besede, ki sta jih napisala organizatorja srečanja prof. dr. Vladimir Klemenčič in prof. dr. Karl Ruppert, so objavljene v nemškem in slovenskem jeziku. Oba sestavka sta namreč enakovredno in v celoti prevedena in tiskana v obeh jezikih, kar se v geografski literaturi, ki je doslej izšla v ZR Nemčiji, še ni zgodilo.

Članki slovenskih avtorjev obravnavajo večfunkcijski pomen naših Alp, problematiko regionalnega, prebivalstvenega in industrijskega razvoja, degradacijo okolja, oskrbo in turizem, kmetijstvo z vidika lastništva zemlje, planinskega pašništva in hribovskih kmetij ter prostorske učinke počitniških bivališč v alpskem svetu Slovenije.

Nemški kolegi posvečajo največ pozornosti temeljem prostorske organiziranosti, prebivalstvenemu razvoju, izrabi zemljišč, hierarhiji centralnih krajev, oskrbi in prostemu času oziroma ustrezni infrastrukturni opremljenosti predalpskega in alpskega območja Bavarske.

J e r š i č e v prispevek izpostavlja v našem alpskem prostoru funkcijo kmetijstva in gozdarstva in popravlja zmotno mišljenje, da je turizem obe panogi po pomembnosti prekosal. Obenem poudarja še pomen slovenskih Alp za vodno oskrbo pa tudi njihovo prometno funkcijo in potrebo po zaščiti naravne dediščine.

M. K l e m e n č i č dopolnjuje omenjene ugotovitve s posplošeno analizo družbeno-ekonomskega razvoja, ki je po njegovem botroval nastanku dveh izrazitih in prevladujočih subsystemov: agro-industrijskega in labilnega turistično-rekreacijskega. V. K l e m e n č i č opredeljuje novejša demografska gibanja na podlagi tehnično uspešnih kart in ustrezno zbranega tabelaričnega gradiva. Izstopa predvsem podatek, da tudi v zadnjem medpopisnem obdobju (1971—1981) prebivalstvo v 52 odstotkih naselij in v skoraj polovici katastrskih občinah slovenskega alpskega sveta še vedno upada. Območja praznjenja so se v primerjavi s prejšnjim obdobjem in znano karto istega avtorja (tipi demografskih območij) celo povečala. V r i š e r ob tem poudarja razmah industrije in delavstva, ki je v njej našlo zaposlitev. Glede na strukturo industrije in lokacijski kvocient je naš alpski svet med najpomembnejšimi zaposlitvenimi in proizvodnimi regijami Slovenije, pri čemer ne gre pozabiti dolgotrajne industrijske tradicije tega območja.

Drugo plat industrijske ekspanzije nakazuje M. Š p e s o v a. Opozarja, da je ogroženost okolja v tem območju, predvsem v industrijskih krajih, nadpovprečna. V

nekaterih industrijskih središčih je ugotovila socialno in regionalno segregacijo kot posledico onesnaženega in različno prizadetega okolja. Nezadovoljivo stanje ugotavlja P a k na povsem drugih območjih in lokacijah. Zadovoljiva oskrba je namreč le ob prometni in industrijski osi, medtem ko periferna območja nimajo popolne oskrbne mreže. Potrebe prebivalstva po dolgoročnih in tudi srednjeročnih dobrinah pokrivajo oskrbni centri izven regionalnih in glede na obmejno lego območja tudi tisti onstran državnih meja.

B e l č e v a študija ruralnega sveta poudarja predvsem razdrobljenost in arealno skromnost kmetijske posesti ter ostarelost kmečkega prebivalstva. Med najbolj zaskrbljujoče probleme šteje (in s tem dopolnjuje Klemenčičevo ugotovitev) še vedno izrazito depopulacijo z gorskega sveta, višjega od 600 metrov. M e z e opozarja na demografske, proizvodne in tržne pogoje hribovskega kmetijstva. Opozarja na izboljšavo razmer zaradi elektrifikacije in prometne povezanosti s centralnim cestnim in urbanim omrežjem. Avtarkično produkcijo dobrin vedno pogosteje nadomešča tržna, predvsem govedorejska usmeritev večine izmed 6000 kmetij. O tem priča tudi razprava J. S e n e g a č n i k a, ki prikazuje ugotovitve terenskega dela in analize 234 še aktivnih planin. Opozarja na relativno in absolutno povečanje števila živine in na splošno oživljanje planinske paše (tudi kot posledico družbenih ukrepov). Z opuščanjem prej omenjenih hribovskih kmetij se oblikujejo planine v mnogo nižji legi.

Za parcele, gospodarska poslopja in domačije se zanimajo predvsem potencialni lastniki počitniških bivališč. O tem govori A. G o s a r, ki razlikuje tri oblike novejših občasnih poselitve alpskega sveta (poselitve tradicionalnih jeder turizma, poselitve zimsko-športnih središč in poselitve visokogorskega alpskega sveta). Kljub intenzivni gradbeni dejavnosti, ki Slovence spremlja že najmanj dve desetletji, pa ne počitniška bivališča, ne turistična in ne rekreativna infrastruktura (beri tudi: turizem) še niso pretirano obremenili našega alpskega sveta, kakor so to primeri pri naših (alpskih) sosedi. Le eno ali dve tretjini turistična središča lahko primerjamo s srednje velikimi turističnimi centri v tujini. Avtor meni, da je pretiran strah pred »turistično okupacijo«, svari pa pred pretirano urbanizacijo in industrializacijo alpskega sveta.

Nemški avtorji so objavili povzetke razprav, ki so jih tiskali v naslednji, osemindvajseti številki Münchenske revije. Poudarjajo predvsem velik vpliv turizma, ki je preoblikoval obsežne alpske predele (K. R u p p e r t) in ob tem sprožil rast prebivalstva v celotnem bavarskem alpskem svetu (R. M e t z). Doselitve neredko tudi starejšega prebivalstva so sicer povečale število prebivalstva, niso pa zagotovile konstantnega pozitivnega naravnega prirastka. Bavarci v nasprotju z nami ravnajo s prostorom zelo previdno (P. L i n t n e r). Z obvezujočo zakonodajo so ohranili zemljiško izrabo v bistvu na isti ravni (kljub naraščajočemu številu prebivalstva za 9%): urbanizirano je 2,12% površine (naselja, kmetije), prometu je namenjeno 1,75% površin, ostali areali pa so namenjeni pretežno kmetijski rabi (40,31%) ali pa gozdu (52,01%). Natančneje so proučili spremenjeno hierarhijo centralnih naselij (R. P a e s l e r). Ugotovili so, da se je moč deželnega središča kot delovnega in oskrbene centra še povečala. Avtarkičnost v okviru naselbinskega omrežja se je ohranila le še ponekod (Th. P o l e n s k y). Upad trgovin in proizvodnih obratov so najbolj občutili mezoregionalni centri. Turizem je zato zaželen dohodkovna postavka, vendar se v zimski sezoni ustvari le 40% skupnega turističnega priliva (P. G r ä f).

Omenimo naj še izredno pristne stike, ki jih gojijo kolegi tostran in onstran Alp. Bavarsko-slovenski simpozij, skupni raziskovalni projekti, strokovne ekskurzije, predvsem pa osebni stiki, ohranjajo sodelovanje na najvišji možni ravni. Slovenska geografija bržkone nima tako intenzivnih in pristnih stikov z nobeno drugo geo-

grafsko srenjo. Predvsem münchenški »Gospodarsko geografski institut« (predstojnik prof. dr. Karl Ruppert), ki je izdajatelj omenjene publikacije, jih vedno znova oživlja, tako tudi tokrat. »Na sončni strani Alp« smo ponujeno roko seveda z veseljem sprejeli, saj pripomore k seznanjanju z modernimi geografskimi tokovi. Naši študenti in obiskovalci geografskih institucij na Bavarskem prinašajo od tam sveže ideje in nove delovne metode ne le v slovensko, temveč tudi v jugoslovansko geografijo.

Publikaciji želimo zato še mnogo podobnih naslednic, bralci pa imajo na voljo novo, sodobno delo (zbornik) o slovenskih Alpah, kar potrjujejo tudi recenzijski odmevi v tujih geografskih revijah.

Anton Gosar

Geografija na Balgarija. Fiziška geografija. Prirodni uvlovia i resursi. Izd.: Balgarska Akademija na naukite — Geografski institut. Sofija 1982, 514 str. + 24 str. fotografij in 8 zemljevidov v prilogi.

Prvi del tridelne monografije osvetljuje skupne fizičnogeografske značilnosti in podaja pregled naravnih virov bolgarskega ozemlja. Delo je pomembna sinteza dolgoletnih, poglobljenih in specializiranih geografskih in sorodnih preučevanj Bolgarije in daje temeljno znanje o nastanku, razvoju in današnji podobi njenega ozemlja. Osnovna poglavja knjige so namenjena prikazu posameznih naravnogeografskih prvin — reliefa, podnebja, vodovja, prsti, rastlinstva in živalskega sveta, in sicer v luči zakonitosti njihovega nastanka in razvoja kakor tudi z vidika njihove teritorialne in regionalne razširjenosti. Pregledno so združeni pomembni dosežki številnih specialistov, ki delajo v različnih vejah fizične geografije ali na sorodnih področjih v drugih naravoslovnih znanostih. Celotno delo je vodil Geografski inštitut Bolgarske akademije znanosti (=BAZ). Raziskave in besedila za potrebe monografije so poleg številnih delavcev Geografskega inštituta opravili še raziskovalci botaničnega in zoološkega inštituta, inštituta za hidrologijo in meteorologijo, inštituta za gozdarstvo (vsi so pri BAZ), pa tudi učitelji geološko-geografske in biološke fakultete sofijske univerze »K. Ohridski«, inštituta za pedologijo in načrtovanje kmetijskih pridelkov »N. Puškarov«, inštituta za ribištvo iz Varne, sodelavci Znanstvenoraziskovalnega inštituta za naravna zdravilišča pri Ministrstvu za zdravje itd. Skratka, prispevke za prvo knjigo je napisalo 43 avtorjev z najrazličnejših področij, ki zajemajo kolikor toliko celovito podobo naravnogeografskega kompleksa. Usklajevalno-redakcijsko delo je opravil devetčlanski uredniški odbor pod vodstvom prof. Ž. Galabova.

Knjiga je razdeljena na šest osnovnih delov. Prvi je posvečen r e l i e f u (str. 13—164) — prikazu njegovega nastanka in preoblikovanja, ki je rezultat vzročno-posledičnih učinkov endo- in eksodinamičnih procesov, in sicer v luči geohistorične osvetlitve. Podane so morfološke značilnosti reliefa, in sicer na osnovi različnih morfometričnih pokazateljev in vplivov morfoloških struktur na makroreliefne oblike. Nadalje so orisani: morfostratigrafski pomen rečnih in morskih teras pri preoblikovanju neogensko-kvartarnega reliefa in vloga paleoglacialnih in litoških dejavnikov pri morfostrukturnem preoblikovanju površja. Ovrednotena so današnja preoblikovanja reliefa z vidika eksodinamičnih in antropogenih činiteljev. Velike razlike v reliefu so pogojene z močno diferenciacijo morfostrukture ter z njihovimi neogensko-kvartarnimi aktivnostmi. Ozemlje Bolgarije je razdeljeno na 4 morfološka območja, ki se naslanjajo na štiri velike morfostrukturne dele: Rilsko-Rodopsko gorsko območje, prehodno gorsko-kotlinsko območje, Staroplaninska gorska veriga in Donavska ravnina. V sklepnem delu je po posameznih območjih podana ocena ustreznosti reliefa z vidika njegove uporabnosti v gradbene namene.